

SOKÜM'ÜN KORUNMASI SÖZLEŞMESİNE GİDEN YOLDA 1989 TAVSİYE KARARI

La Recommandation de 1989 sur la voie de la Convention pour la sauvegarde du PCI

Prof. Dr. Öcal OĞUZ*

ÖZ

UNESCO 1972 yılında kabul edilen *Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesinden* başlayarak somut olmayan kültürel mirasın korunması için önemli kararlar almıştır. Bu kararlardan biri 1989 yılındaki Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması Tavsiye Kararı'dır. Bu karar, folklorun korunması yönünde UNESCO tarafından alınmış ilk önemli karardır. Bu konuda 1995-1999 yılları arasında yapılan bölgesel ve alt bölgesel sekiz seminer, bütün dünyada folklorun korunması konusunda önemli bir duyarlılık yaratmıştır. 1999 yılında Washington'da gerçekleştirilen konferans ise, *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin* hazırlanmasına giden yolda önemli adımlardan biri olmuştur. Sonuç olarak denilebilir ki 1989 Tavsiye Kararı, 1994 *Yaşayan İnsan Hazinesi* ve 1997/1998 *İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başyapıtları İlan* programlarıyla birlikte, 2003 Sözleşmesini yaratan üç temel belgeden biridir. Folklor tarihi ve kuramları üzerine çalışanlar için bu belgenin son derece zengin fikirler içerdiğini belirtmeliyim.

Anahtar Sözcükler

Folklor Tarihi ve Kuramları, UNESCO, 1989 Tavsiye Kararı, 2003 Sözleşmesi,

RÉSUMÉ

L'UNESCO a pris des décisions importantes pour le sauvegarde du patrimoine culturel immatériel à partir de la acceptation de la Convention concernant la protection du patrimoine mondial, culturel et naturel en 1972. L'une des ces décisions est la Recommandation sur la sauvegarde de la culture traditionnelle et populaire en 1989. Cette décision est une première décision importante prise par L'UNESCO pour la sauvegarde du folklore. Les huit séminaires, régionales et sous-régionales organisés sur ce sujet entre 1995-1999, ont créés une grande sensibilité sur la sauvegarde du folklore dans le monde entier. Quant à la conférence organisée à Washington, elle est l'un des pas important sur la voie de la préparation de la Convention pour la sauvegarde du patrimoine culturel immatériel. Pour conclusion On peut brièvement dire que la Recommandation de 1989 est l'un des trois documents principales, y compris le programme des trésors humains vivants de 1994 et le commencement du programme de la proclamation des chefs-d'œuvre du patrimoine oral et immatériel de l'humanité de 1997/1998, qui a créé la Convention de 2003. Je dois dire que ce document porte des idées extrêmement riches pour les chercheurs qui travaillent sur la théorie et l'histoire du folklore.

Mots-clés

Théories et l'histoire du folklore, UNESCO, Recommandation de 1989, Convention de 2003

UNESCO'nun 17 Ekim-16 Kasım 1989 tarihlerinde gerçekleşen 25. Genel Konferansı'nın 15 Kasım günlü oturumunda *Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması Tavsiye Kararı* alınmıştır. Bu tarihten 14 yıl sonra 32. Genel Konferans'ın 17 Ekim 2003 tarihli oturumunda kabul edilen *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*, 1989 Tavsiye Kararı'nın bir anlamda hayata geçirilmesi demek olsa da Sözleş-

menin 2003 yılında kabulü ve 20 Nisan 2006 tarihinde yürürlüğe girmesi, 1989 Tavsiye Kararı'nı hukuken önemsizleştirilmiş ve Sözleşme uygulayıcıları arasında unutulmasına neden olmuştur. Oysa bu Tavsiye Kararı, geleneksel kültürlerin küreselleşme karşısında yaşadığı sorunlara karşı çözüm arayışları ve koruma önlem önerileri ile hem folklor kuramları tarihinde incelenmeye değer bir metin hem de 2003 Sözleşmesini doğuran

* Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Bölümü Öğretim Üyesi. ocaloguz@gazi.edu.tr

sürecin, 1994 *Yaşayan İnsan Hazinesi Programı* ve 1997/1998 *İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başyapıtları İlan Programı* gibi önemli kilometre taşlarından biri olarak incelenmeye değerdir.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde güçlü bir *ulus* veya *sınıf* vurgusuyla değerli bulunan ve kitleselleştirilen folklor (Dorson 2006: 25-32) çalışmaları, bu savaşın yarattığı yıkımdan sonra, daha farklı nedenlerle çalışılan bir disiplin olmaya başladı. Bunlardan birisi İkinci Dünya Savaşı sonrasında –soğuk savaşın bütün olumsuzluklarına karşın- Birleşmiş Milletler ruhu kapsamında canlandırılan dostluk, kardeşlik ve barış ikliminin *tanıma*, *tanıtma* ve *turizm* açımlarının folklorla yüklediği yeni rollerdir. Bu kapsamda ikinci açılım *uygulamalı halkbilimi* (Kirshenblatt-Gimblett 2007: 51-70) yaklaşımlarının *kültür endüstrisi* ile dirsek temasında aranabilir. Birleşmiş Milletlerin barışçı şemsiyesi altında sayıları günden güne artan yeni devletlerde daha yoğun olmak üzere kentleşme süreçlerini henüz tamamlamamış olan bölgelerde yaşanan hızlı göçlerin yarattığı geleneksel kültür kayıpları ve medya yoluyla gelen endüstrileşmiş kültürlere karşı direnç gösteremeyenlerin yaşadıkları kültür şokları, daha çok folklor disiplininin inceleme alanına giren kültür konularının korunması gereken *ortak dünya mirası* olarak, yeni bir folklor yorumunun ortaya çıkmasına neden oldu. Kuşkusuz, folklor alanında yükselen bu sesin UNESCO'nun 1972 yılında kabul ettiği *Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin* tartışmalarından cesaret aldığını da belirtmek gerekiyor. Aynı yıllarda artık anonimleşmiş bir serzeniş haline gelen *köyler yok oluyor acaba folklor da mı yok oluyor* tartışmalarını hatırlayabiliriz.

1972 Sözleşmesi'nin doğayı ve *maddi kültürü* koruyan bir sözleşme olarak

ortaya çıkması hemen peşinden *maddi olmayan kültür* tartışmalarının doğmasına neden olmuştur. Bolivya'nın 1973 yılında *Yazar Hakları Evrensel Sözleşmesine* “folklorun korunmasına yönelik bir protokol” eklenmesi önerisi, bu tarihe kadar genel olarak kültür tanımı içinde tutulan “folklor”un ilk kez 1972 Sözleşmesinin hazırlandığı, tartışıldığı ve kabul edildiği salonlardan çıkarak UNESCO'nun kültürle ilgili diğer iş ve alanlarının arasına girmesini sağlamıştır. Nitekim, yavaş da olsa bu süreç işlemiş ve 1982 yılında UNESCO'da *Gayri Maddi Miras Bölümü* kurulmuş ve bu bölüm içinde *Folklorun Korunması Uzman Komitesi* oluşturulmuştur. Aynı yıl Meksika'nın başkenti Meksiko'da yapılan *Dünya Kültür Politikaları Konferansı* “somut olmayan kültürel miras”ın önemini vurgulamış ve “kültür” ile “kültürel miras” tanımlarını buna göre yeniden yapmıştır.

Görüldüğü gibi, 1989 yılına gelindiğinde, henüz nasıl adlandırılacağına yönelik terminolojik sorunlar ve tartışmalar bulunsada dünya belleğine doğal güzellikler ve tarihsel yapılar kadar, sözlü alanda oluşan kültürün de korunması gerektiği fikri yerleşmişti. Bu nedenle UNESCO Genel Konferansı 15 Kasım 1989 tarihinde içeriğini, amaçlarını ve sonuçlarını tanıtmaya çalışacağı *Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması Tavsiye Kararı* nı alabilmiştir. 25. Genel Konferansı'nın “Résolution”larının 249-254. sayfaları arasında yayımlanan ve Giriş'ten sonra “Geleneksel ve Popüler Kültürün Tanımı/Définition de la culture traditionnelle et populaire”, “Geleneksel ve Popüler Kültürün Kimliğine Belirleme/ Identification de la culture traditionnelle et populaire”, “Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması/Conservation de la culture traditionnelle et populaire”, “Geleneksel ve Popüler Kültürün Korun-

ması/Préservation de la culture traditionnelle et populaire”, “Geleneksel ve Popüler Kültürün Yayılması/ Diffusion de la culture traditionnelle et populaire”, “Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması/ Protection de la culture traditionnelle et populaire” ve “Uluslararası İşbirliği/Coopération internationale” başlıklarını taşıyan yedi bölüme sahip olan ve 5 sayfadan oluşan 1989 Tavsiye Kararının ilk cümlesi *Geleneksel ve popüler kültürün insanlığın ortak mirasının bir bölümünü meydana getirdiğini, farklı halkları ve sosyal grupları birbirine yaklaştırdığı, onların kültürel kimliklerini oluşturduğu* görüşüne yer vermektedir. Bu giriş cümlesinin “insanlığın ortak mirası”, “farklı halk ve sosyal grupları birbirine yaklaştırması” ve nihayet “onların kültürel kimliklerini oluşturması” gibi ifadeleri ayrı ayrı tartışmaya değerse de, 5 sayfalık metinde bu gibi akademik tartışma açılacak onlarca terim, tanım, kavram ve yaklaşım olduğunu, bu metnin folklor tarihi ve kuramları üzerine düşünce üretlenlere birçok malzeme verdiğini belirterek gerek Tavsiye Kararı’nın başlığında gerekse bu ilk cümlesinde yer alan “Geleneksel ve Popüler Kültür” terimi üzerindeki durulum. UNESCO, yukarıda özetlediğim gibi, korunması amaçlanan ve 1972 Sözleşmesi’nin dışında kalan *kültür varlığının* hangi terimle karşılanacağı konusunda 1989 Tavsiye Kararı öncesinde ve sonrasında -2003 yılında kesinlik kazanan “Somut Olmayan Kültürel Miras/ Patrimoine culturel immatériel” terimine kadar- ortak bir anlayış geliştirememiştir. Örneğin, 1973 yılında Bolivya önerisinde “folklor” terimi kullanılırken, 1982 yılında UNESCO’da kurulan konuyla ilgili bölüm “Gayri Maddi Miras/ patrimoine non-matériel” adını taşımaktadır. UNESCO’nun 1987 yılında gerçekleşen 24. Genel Konferans’ın konuyla ilgili terimi “Folklorun Korunması/sauvegarde

du folklore”dur. 1989 yılına gelindiğinde Genel Konferans’ta kabul edilen Tavsiye Kararı’nın hem adı hem de ilk cümlesi yeni bir terim önermektedir: “Geleneksel ve Popüler Kültür/Culture traditionnelle et populaire”. Bu tavsiye kararının benimsenip uygulanmasına yönelik olarak düzenlenen 8 bölgesel toplantıdan sonra ABD’nin başkenti Washington’da 27-30 Haziran 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen *Geleneksel Kültürün ve Folklorun Korunmasına Bağlı Olarak 1989 Tavsiye Kararının Küresel Değeri: Yerel Katılım ve Uluslararası İşbirliği* adlı uluslararası konferansta Tavsiye Kararındaki “popüler” kelimesinin atılarak “folklor” kelimesinin getirilmesi benimsenmiş ve “Geleneksel Kültür ve Folklorun Korunması/Sauvegarde de la culture traditionnelle et du folklore” başlığı benimsenmiştir. Eğer 2003 Sözleşmesine giden yolda 1997/1998 yıllarında Başyapıtlar’da (Oğuz 2008:5-11) kullanılan “İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası/Patrimoine oral et immatériel de l’humanité” terimini de sayacak olursak ve önerilen her terimin arkasında bir kültür ve folklor tanım ve yorumunun yattığını göz önüne alırsak son derece zengin bir tartışma alanına girdiğimizi anlarız.

1989 Tavsiye Kararı, toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesinde ve yaşayan kültürle kültürel mirasın entegrasyonunda geleneksel ve popüler kültürün yerine ve önemine vurgu yapan, bu mirasın günden güne kaybolduğu tespitine yer veren, hükümetleri geleneksel ve popüler kültürü korumak için acil önlemler almaya çağıran giriş sözlerinden sonra yer alan ilk bölümde *geleneksel ve popüler kültür*, topluluk, grup ve bireylerin yaratıp geliştirdiği ve sözlü veya başka yollarla kuşaktan kuşağa aktardığı normlar, kültürel ve sosyal kimliklerinin bir parçası olarak görüldükleri dil, edebiyat, müzik, dans, oyun,

mitoloji, ritler, âdetler, el sanatları, mimari ve diğer sanatlar olarak tanımlanmaktadır.

Tavsiye Kararının ikinci bölümü *Geleneksel ve Popüler Kültürün Kimliğini belirleme* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde *Geleneksel ve Popüler Kültürün ailevi*, mesleki, ulusal, bölgesel, dini, etnik vb. özelliklere sahip kültürel bir grubun kimliğinin ifadesi olarak korunduğu vurgulanarak, uluslararası işbirliği ve ulusal envanterlerin hazırlanması, bağış, indeksleme ve kopyalama yöntemleriyle kimlik sistemleri oluşturulması ve bu konuda kurumlar arası işbirliğinin geliştirilmesi ve kabul edilmiş sınıflama yöntemleriyle çalışılarak araştırma ve derlemeye yönelik pilot projelerinin geliştirilmesi önerilmektedir. Bağlamsal Kuram (Dorson 2006: 77-80) çalışmalarının ortaya çıkardığı bir görüş olarak Alan Dundes (1934-2005) tarafından 1980 yılında kaleme alınan “Halk Kimdir” başlıklı makalede “Halk terimi en azından ortak bir faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade eder” (Dundes 2006:19) şeklinde formüle edilen “grup folkloru” yaklaşımının 1989 Tavsiye Kararında tanıdığı ve benimsendiği görülmektedir.

Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması(Conservation) başlıklı üçüncü bölümde, belgeleme, yerel ve ulusal düzeylerde arşivleme, müze kurma veya mevcut müzelerde geleneksel ve popüler kültür bölümleri açma, kültürel mekânlarda folklorun görünürlüğünü artırma, derleyici, araştırmacı, belgeleyici gibi uzmanların yetiştirilmesini ve bu kapsamda üretilen belgelere erişimi sağlama gibi konularda önerilerde bulunulmaktadır.

Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması (Préservation) başlıklı dördüncü bölüm, toplum katmanlarında yapılması gereken korumayı özetlemektedir. Buna göre, gelenek taşıyıcıları ve onların ya-

rattığı kültür, medyanın endüstrileşmiş kültürüne karşı korunmalıdır. Bunun için de kültürel çeşitlilik içinde sadece köy vurgusuyla değil kentli sosyal grupların geleneksel kültürleri eğitim programlarıyla desteklenmeli ve baskın kültürlerin yıkıcı etkilerine karşı tedbirler alınmalıdır. *Geleneksel ve Popüler Kültür Ulusal Konseyi* kurmak veya farklı grupların temsil edildiği bir yapı oluşturmak, bunları maddi ve moral açıdan desteklemek ve bilimsel araştırmaları teşvik etmek de bu kapsamda tavsiye edilenler arasındadır.

Tavsiye Kararı'nın *Geleneksel ve Popüler Kültürün Yayılması* başlığını taşıyan beşinci bölümünde halkın bu kültürün önemi konusunda bilinçlendirilmesi ve böylece koruma konusunda duyarlılık oluşturulması amaçlanmaktadır. Bayram, festival, şölen gibi geleneksel etkinlikler, seminer, kongre gibi bilimsel toplantılar, film, sergi gibi tanıtıcı çalışmalar ile bunlarla ilgili her türlü bilimsel yayının desteklenmesi ve bu konudaki görünürlüğü artıracak radyo ve televizyon yayınlarının özendirilmesi, belediye, merkez, dernek vb. bölgesel örgütlerin teşvik edilmesi, üretilmiş nitelikli belge ve filmlerin eğitimde kullanılması, ulusal ve uluslararası etkinlikler yapılması tavsiye edilmektedir.

Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması(Protection) başlığını taşıyan altıncı bölüm, bu kültürün sahiplerinin mülkiyet haklarının korunmasına vurgu yapmaktadır. Geleneksel ve popüler kültürün kolektif ve bireysel yaratımlardan oluştuğu vurgulanarak bu konuya da fikri haklar kapsamında bakılmasının gereği üzerinde durulmakta ve UNESCO ile OMPI (Organisation mondiale de la propriété intellectuelle) arasında gerçekleşen işbirliğinin altı çizilmekte ve derlenmiş ve arşivlenmiş belgelere erişimi-

min ne tür kurallara bağlı olması gerektiği konularına yer verilmektedir.

Tavsiye Kararı'nın son bölümü *Uluslararası İşbirliği* konusuna ayrılmıştır. Uluslararası işbirliğinin önemini ve arttırılmasının gerekliliğinin vurgulandığı bu bölümde üye devletlere bölgesel ve uluslararası kurum, kuruluş ve derneklerle işbirliği tavsiye edilmiştir. Tanıtma, yayma ve koruma konularında her türlü bilimsel ve teknik bilgi değişimi, uzman yetiştirmede karşılıklı destek ve yardım, belgelendirmede ikili veya çok taraflı yardımlaşma, bilimsel bilgi paylaşımı gibi konuların ele alındığı bu bölümün sonunda geleneksel ve popüler kültürün korunmasına karşı oluşacak tehditler karşısında uluslararası işbirliği önerilmektedir.

25. Genel Konferans'ta kabul edilecek yürürlüğe giren ve kimi önemli gördüğüm noktalarının altını çizdiğim bu Tavsiye Kararı, 1995-1999 yıllarını içine alan 5 yıllık dönemde, UNESCO'nun öncülüğünde 8 bölgesel ve bölge altı, bir de uluslararası toplantıda ele alınmış ve tartışılmıştır. Tavsiye Kararı'nın bütün dünyada tanınması ve uygulanması amacıyla yönelik olarak "1989 Tavsiye Kararı'nın Uygulanmasına Yönelik Bölgesel Seminer" başlığı ile düzenlenen bu toplantıların ilki, Haziran 1995'te Çek Cumhuriyeti'nin Stranice kentinde gerçekleştirilmiştir. Orta ve Doğu Avrupa Bölgesi için gerçekleştirilen bu seminere 12 ülkeden 13 uzman katılmış ve Tavsiye Kararındaki temel ilkelerin önemi bir kez daha vurgulanmış ve bölgesel sorunlar özetlenmiştir. Bu sorunlar arasında "ilköğretim düzeyinde folklorik eğitimde sistem birliğinin yokluğu"ndan söz edilmesinin ve *geleneksel ve popüler kültür* teriminin yanında sıklıkla geleneksel *kültür ve folklor* terimine yer verilmesi- nin altı çizilebilir.

Bu ilk toplantıdan sonra dünyanın bütün bölgelerini içine alan 7 bölgesel toplantı daha gerçekleştirilmiş ve Tavsiye Kararı'nın uygulanmasında karşılaşılan bölgesel sorunlar tartışılmıştır. Folklorun bölgesel değerini ve sorunlarını da tanıtan özet bilgilere yer verilen ve UNESCO'nun Internet sitesinin Somut Olmayan Kültürel Miras bölümündeki "Réunions" kısmında sonuç bildirgelerine erişilebilen bu toplantılardan 1997 yılının Eylül ayında Meksika'nın başkenti Meksiko'da yapılan ikinci bölgesel toplantıya Latin Amerika ve Karayipler bölgesini temsilen 11 ülkeden 16 uzman, 1998 yılının Şubat-Mart aylarında Japonya'nın başkenti Tokyo'da gerçekleştirilen üçüncü toplantıya Asya bölgesini temsilen 19 ülkeden 20 uzman katılmıştır.

Türkiye'nin de yer aldığı Batı Avrupa bölgesinden Finlandiya'nın Joensuu kentinde Eylül 1998'de gerçekleştirilen dördüncü seminere 14 ülke uzmanları katılarak, azınlık kültürleri ve somut olmayan mirasın korunmasının hukuki zemini, ulusal ve yerel dillerin korunması, sözlü anlatım formlarının yeniden yaratılması, Internet, görsel imaj vb. yeni teknolojilerin kullanımı gibi konuları tartışmışlardır. Üretilen metinde *somut olmayan miras* ifadesinin *geleneksel kültür ve folklor* terimiyle birlikte kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca Avrupa'nın kültürel çeşitliliğinin somut olmayan mirasın korunmasıyla mümkün olacağı- nın da altı çizilmektedir.

Türkiye'nin gerek sosyal gerekse kültürel nedenlerle ilgisini çeken bir başka bölgede Tavsiye Kararı'nın tartışıldığı beşinci seminer gerçekleştirilmiştir. Ekim 1998'de Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te Orta Asya ve Kafkas bölgesi için düzenlenen seminere 8 ülke katılmıştır. Bu toplantıda, bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerin kültürü, komü-

nizm dönemi, küreselleşme, farklı etnik grupların birlikte yaşaması, gençlerin kültürü, somut olmayan mirasın yayılması, yeniden canlandırılması, kuşaktan kuşağa aktarımı ve koruma hukuku gibi konular üzerinde durulmuştur.

Tavsiye Kararı'nın yaygınlaştırılmasına yönelik altıncı bölgesel toplantı Ocak 1999'da Gana'nın Accra kentinde Afrika bölgesi için gerçekleştirilmiş, 17 ülkeden 27 uzmanın katıldığı bu toplantıdan sonra yedinci bölgesel toplantı Yeni Kaledonya'nın Nouméa kentinde Pasifik bölgesi için yapılmış ve toplantıya 12 ülkeden 12 uzman katılmış, sekizinci bölgesel toplantı Mayıs 1999'da Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta Arap ülkeleri için yapılmış ve 10 ülkeden 12 uzman katılmıştır. Türkiye'nin bir diğer ilgi alanını oluşturan bu son bölgedeki toplantıda, folklorla ayrılan bütçenin azlığı, turizm ve miras sektörleriyle geleneksel endüstri arasındaki bağlantı yokluğu, yeni teknoloji karşısındaki kaybolma tehlikesi ve folklorla ilgili kurumlaşma yetersizliği üzerinde durulmuş ve çözüm önerileri oluşturulmaya çalışılmıştır.

1989 Tavsiye Kararı'nın yaygınlaştırılmasına yönelik dokuzuncu ve son toplantı, 27-30 Haziran 1999 tarihlerinde ABD'nin başkenti Washington'da diğer sekiz toplantıdan ad ve içerik bakımından daha farklı bir biçimde gerçekleştirilmiş ve Tavsiye Kararı'nın kabul edilmesinin 10. yılında genel bir değerlendirmeye gidilmiştir. Konferansa 27 ülkeden 37 uzman, görevli ve geleneksel kültür uygulayıcısının yanı sıra 40 da gözlemci katılmıştır. *Folklorun ve Geleneksel Kültürün Korunmasına Bağlı Olarak 1989 Tavsiye Kararının Küresel Değeri: Yerel Katılım ve Uluslararası İşbirliği Uluslararası Konferansı* başlığını taşıyan bu toplantı, bütün bölgesel toplantılara ve sonuç bildirgelerine yer verilen bir içerikle hazırlanmıştır. Açılış otu-

rumlarında bölgesel raporlar okunmuş daha sonra temalara göre oluşturulan çalışma grupları kendi aralarında toplanmıştır. Birinci çalışma grubu, somut ve somut olmayan kültürlerin rolleri, küreselleşme, kültürel kimlik, birlikte var olma, etnik gruplar, yeni teknolojiler, gençlik kültürleri, çevre sorunları gibi konuları tartışmış, İkinci grup, somut olmayan kültürel mirasın ulusal ve yerel düzeyde koruma hukuku alanlarını görüşmüş, Üçüncü grup somut olmayan kültürel mirasın belgelendirilmesi ve yeniden canlandırılması, kuşaktan kuşağa geçişinin sağlanması ve yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası politikalar oluşturulması gibi konular üzerinde durmuştur. Bu toplantıda “folklor”, “geleneksel kültür ve folklor”, “geleneksel ve popüler kültür”, “popüler kültür” ve “somut olmayan kültürel miras” terimlerinin birbirlerinin yerine farklı neden ve açıklamalarla katılımcılar tarafından kullanıldığı görülmüştür. Bu toplantının önemli belgelerinden biri olan *Eylem Planında* dile getirilen birçok önemli konu ya daha önce 1989 Tavsiye Kararı'nda dile getirilmiş ya da başka bir biçim ve üslup içinde *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinde* kendisine yer bulmuştur. Bu nedenle, bu metin üzerinde bu aşamada daha fazla durmayı gerekli görmüyorum.

Bilindiği üzere, Türkiye'de Halkevleri'nin 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti döneminde “siyasal bir partinin arka bahçesi olduğu” gerekçesiyle kapatılmasıyla, folklor çalışmalarında ortaya çıkan boşluk, 1966 yılında daha sonra adı birçok kere değiştirilecek olan *Milli Folklor Enstitüsü*'nün (Karağülle 1999) kurulmasıyla doldurulmaya çalışılmış ve önce Milli Eğitim daha sonra da Kültür Bakanlığı içindeki yer alan bu enstitü önemli ulusal ve uluslararası projeler yürütmüş ve folklor çalışmaları

rının bu günlere gelmesinde pay sahibi olmuştur. Diğer yandan daha 1946 yılından başlayarak UNESCO'nun kurucusu 20 ülkeden biri olan Türkiye Cumhuriyeti, Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki kültür birimleri ve Paris'teki UNESCO Daimi Temsilciliği kanalıyla UNESCO çalışmalarını izlemiştir. *Eğitim, bilim, kültür ve iletişim işleriyle yükümlü kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşları, UNESCO tarafından sürdürülen çalışmalar konusunda bilgilendirmek, bunların faaliyetlere katkı ve katılımlarını sağlamak...* amacını gerçekleştirmek için 25 Ağustos 1949 tarihinde UNESCO Türkiye Milli Komisyonu kurulmuştur. Edebiyat, folklor, etnoloji ve antropoloji disiplinleri üniversitelerde kurulmuş bu bölümlerin her biri "edebiyat tarihi ve kuramları", "folklor tarihi ve kuramları", "etnoloji tarihi ve kuramları" veya "antropoloji tarihi ve kuramları" gibi adlar altında disiplinlerinin tarihi ve kuramsal gelişimini sorgulayan dersler okutmuşlardır. Bütün bu süreçlerde, 1972 Dünya Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin kabulü sırasında yürütülen tartışmalardan başlayarak UNESCO içinde ve dışında kültüre yönelik bir çok koruma çalışmasının eleştirel veya eylemsel olarak odağına yerleşen -sonradan benimsenen adıyla- somut olmayan kültürel miras kavramı, -2001 yılında *Meddah Hikâyelerinin İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başyapıtları Listesine* alınmasıyla ilgili yönetsel süreç dışında tutulacak olursa- Türk yönetim ve bilim kurumlarının ilgisini çekmemiştir.

Türkiye bu sürece 16-17 Eylül 2002 tarihlerinde İstanbul'da *Kültürel Çeşitliliğin Aynasında Somut Olmayan Miras Kültür Bakanları Yuvarlak Masa Toplantısına* yaptığı ev sahipliği ile ve 1972 Sözleşmesinden tam 30 yıl sonra dâhil olmuştur. 2002 yılı sonrası kuşkusuz

hem dünya hem de Türkiye için analiz edilmeye değer bir folklor tarihi oluşturmakta ise de, 1989 Tavsiye Kararı'ndan 1999 Washington Konferansı'na kadar geçen ve ne yazık ki Türkiye'nin yer almadığı sürecin hem küresel hem de bölgesel etkileri ve sonuçları ile özellikle bu sürece eleştirel olarak henüz bakmamış olan folklor tarihçilerinin öncelikli konularından biri olmayı hak ettiğini düşünüyorum.

KAYNAKLAR

Chefs-d'œuvre du patrimoine oral et immatériel de l'humanité, Proclamations 2001, Paris: UNESCO Yayını, 2001.

Chefs-d'œuvre du patrimoine oral et immatériel de l'humanité, Proclamations 2003, Paris: UNESCO Yayını, 2003.

Chefs-d'œuvre du patrimoine oral et immatériel de l'humanité, Proclamations 2005, Paris: UNESCO Yayını, 2006.

Dundes, Alan, "Halk Kimdir", *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar1*, Ankara: Geleneksel Yayınları, 2006.

Dorson, Richard (Çev. Selcan Gürçayır- Yeliz Özay), *Günümüz Folklor Kuramları*, Ankara: Geleneksel Yayınları, 2006

Kirshenblatt-Gimblett, Barbara (Çev. Selcan Gürçayır), "Hatalı İkilikler", *Folklorun Sahstesi: Fakelore*, Ankara: Geleneksel Yayınları, 2007.

Karagülle, Zerrin, *Milli Folklor Enstitüsü ve Halkbilimi Çalışmalarındaki Yeri*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999.

Oğuz, M. Öcal. "UNESCO ve Gelenegin Ustaları" *Milli Folklor* 77 (Bahar 2008): 5-9.

Oğuz, M. Öcal, "UNESCO ve İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları", *Milli Folklor* 78 (Yaz 2008) :5-11.

Proclamation des chefs-d'œuvre du patrimoine oral et immatériel de l'humanité, Guide pour la présentation des dossiers de candidature, Paris: UNESCO Yayını, 2001.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. (Çev. M. Öcal Oğuz, Yeliz Özay ve Pulat Tacar) *Milli Folklor* 65 (Bahar 2005): 163-171.

www.unesco.org

www.unesco.org.tr